

1. Verantwoording.

1.1. Die predikant, 'n belangrike persoon.

Hoe vreemd die proklamasie van God se plan
Die engele wat dit met groot élan
Kon doen, moet eenkant staan vir Sy
metode van die waarheid plus 'n man (De Villiers 1972:15)

"Maar as een of ander mensie uit die stof opstaan en in die Naam van God spreek, dan betoon ons ons eerbied vir die Here as ons ons graag deur sy dienaar laat leer, hoewel hy in geen opsig ons meerdere is nie. Hy leer ons om die skat te waardeer en nie op die draer daarvan te let nie" (Calvyn in Sizoo sj:deel 3:55).

'Een dominee word geroepen om het hoge Woord te vertolken, maar beseft ook self niet meer te zijn dan een mensje uit het stof verresen. Dat maakt dit werk tot een waagstuk." (Heitink 2002:14.)

2 Kor 4:7 *Ons wat hierdie skat in ons het, is maar kleipotte wat maklik breek; die krag wat alles oortref, kom dus van God, nie van ons nie.*

Hierdie drie aanhalings toon duidelik die belang aan van die amp van die predikant, asook die teenstellings wat daar in hierdie amp bestaan. Aan die een kant: die verhewenheid om met gesag in die Naam van die Here te kan praat en 'n besondere plek in God se raadsplan te kan inneem, om 'n skat in jou persoon te kan dra en, aan die ander kant: die onbelangrikheid, die breekbaarheid en die doelbewuste op die agtergrond skuif van die persoon van die predikant.

1.2 Die predikantekorps is in die moeilikheid

Hierdie situasie van *aan die een kant baie belangrik te wees* en aan die ander kant *doelbewus op die agtergrond te verdwyn*, skep in sigself spanning. Dit moet as 'n gegewe aanvaar word dat die predikant altyd in spanning sal verkeer in die uitleef van sy roeping. Daarby is die amp van predikant een wat in die geskiedenis gewortel is en daarom een wat by talle historiese en kulturele omstandighede moes aanpas (Heitink 2002:5). Dat predikante hierdie spanning ervaar, blyk duidelik uit verslae en navorsing wat wêreldwyd gedoen word. Mens sou kon aanvoer dat die predikantekorps in 'n krisis verkeer. Heitink (2002:255) praat van "*een overbodig beroep*". Hierdie krisis, en wat daaraan gedoen kan en behoort te word, is die motief vir hierdie studie. In die proses word daar eerstens gekyk na die formulering van die probleem. Daar word begin deur die oppervlaktestruktuur van die probleem te beskryf en van daar af te beweeg na die oorsake van die probleem.

1.3 Stres onder predikante is 'n feit

Met oppervlaktestruktuur word bedoel: dit wat waargeneem word as predikante se gedrag dopgehou word en na hulle uitlatings geluister word. Wanneer na predikante en ook na hulle gesinne gekyk en geluister word, is dit duidelik dat spanning en stres baie by predikante voorkom. Dit is 'n verskynsel wat nie beperk is tot die NG Kerk, of predikante in die sogenaamde hoofstroomkerke, of selfs tot die kerk in Suid-Afrika nie. In Nederland (<http://www.kerkweborg.nl> 2000) is 'n studie onder 'n groep van 275 predikante gedoen. Van die groep was 29 vrouens. Binne vyf jaar het 15 die bediening verlaat en in die volgende vyf jaar het nog 10 hulle gevolg. Onder die mans het die grootste uitvalgroep in die derde vyfjaarperiode voorgekom. Die meeste gee probleme op as oorsaak vir diensverlating. Die tweede meeste voer 'n behoefte aan variasie en spesialisasie aan. Krakower (2007) toon aan dat die lewenspad vol slaggate is en dat diegene wat lede is van godsdienstige instellings die luuksheid het van 'n voltydse geestelike leier, sielkundige gids en lewensnavigator. Wie sien egter om na laasgenoemde as hulle in daardie slaggate val? Dikwels is die mense wat dit die nodigste het diegene wat dit die minste ontvang en dit is die predikant. In Australië (Mark 2002) het navorsing getoon dat 53% van predikante dit oorweeg om die bediening te verlaat, omdat die druk te groot is. Sowat 38% is oorweldig deur die kompleksiteit van die bediening en die omvang van eise om pastorale versorging wat hulle elke dag in die oë moet kyk.

In Suid-Afrika is die situasie nie veel anders nie. Die kerk se mediese skema, Bestmed het in die eerste sewe maande van 2002, R1168 000 aan antidepressante uitbetaal wat 3816 voorskrifte verteenwoordig.

1.3.1 Oorsake van stres onder predikante.

Die literatuur bied baie stof oor die redes vir die krisis waarin die lede van die predikantekorps hulle bevind. Pappas (1995:9) onderskei die oorsake van stres onder predikante as intrapersoonlik, interpersoonlik, rolverwant, gemeenteverwant en 'n veranderende omgewing. In latere hoofstukke word gebruik gemaak word van hierdie gegewens, maar vir die vasstelling van die kern van die probleem en die vorming van 'n navorsingshipotese, word dit hier slegs aangedui.

1.3.1.1 Intrapersoonlike oorsake

Onder hierdie hoof noem Pappas (1995:18):

Dissonansie: dit wat nie sin maak nie.

Weerstand: Psigologiese of administratiewe voetesleep in wat gesien word as 'n groot tree vorentoe. Kenmerkend hiervan is die huidige debatte in die kerk oor kerkhereniging en die debat oor homoseksualiteit. Op die 2006 sinode van Wes-Transvaal het meer as een spreker dit beklemtoon dat daar in die baie tyd wat aan beide sake spandeer is, niks nuut na vore gekom het nie, en dat steeds niksseggende besluite geneem word.

Oorskakeling: die proses om emosionele energie nie te verplaas na die situasie wat dit veroorsaak het nie, maar na 'n ander, veiliger situasie.

Angs: dit wat ontstaan uit 'n waargenome bedreiging van verwagtings en begeertes.

Drome: Hieronder verstaan Pappas(1995:22) dit waarvoor die bewuste nie kans sien nie.

1.3.1.2 Interpersoonlike oorsake

Interpersoonlike verhoudings is dit waaroor die predikant se werk gaan. Vir ander mense is dit net 'n deel van hulle werk. Interpersoonlike stres vorm patrone. Pappas (1995:31) beskryf dit as stilisties, temperamenteel, transaksioneel, offensief/patologies en motiveringsgebaseerd.

1.3.1.3 Rolverwante stres

Daar moet ooreenstemming wees tussen die predikant as mens en die predikant in sy beroep. Die stres ontstaan as die gemeente 'n bepaalde verwagting van hulle predikant het en hy wil iets anders wees. Daar ontstaan ook stres as die gemeente en predikant dieselfde verwagting het, maar die predikant is ontoereikend in die uitleef van die verwagting. 'n Verdere manier waarop stres ontstaan is wanneer die predikant en die gemeente dieselfde verwagting het maar dit word oneffektief uitgeleef (Pappas 1995:61). Bisschoff en Schoeman (2000:43) kom tot die slotsom dat leraars se selfverstaan van hulle roeping en verwagtinge wat by lidmate heers, op 'n manier met mekaar versoen moet word en dat daar 'n voortdurende heroriëntering moet plaasvind sodat lidmate veilig kan voel en saam kan ontwikkel. Hierdie versoening behoort só te geskied dat lidmaat en predikant saam veilig kan voel en ontwikkel.

1.3.1.4 Gemeenteverwante stres

In die gemeente veroorsaak die volgende faktore stres by predikante (Pappas 1995:77):

Patrone van mag en kommunikasie. Dit gebeur veral as die gemeente een patroon in gedagte het en die predikant 'n ander.

Die grootte van 'n gemeente dra by tot die stresvlak van die predikant. Klein gemeentes sukkel om te oorleef en te groot gemeentes is moeilik om te beheer.

Gemeentelike kultuur speel ook 'n rol in die stresvlak van die predikant. Die kultuur van die gemeente is moeilik om te definieer. Dit is baie soos die lug wat mens inasem. Dit is daar, maar mens sien dit nie. Dit sluit in dinge soos oormatige betrokkenheid by mekaar of min of geen betrokkenheid. Die geskiedenis van die gemeente speel ook in hierdie verband 'n rol. Die rol van die politiek en konteks in die laaste dekades van die vorige eeu het 'n beduidende rol gespeel in die lewe van veral gemeentes op die platteland.

1.3.1.5 Stres en verandering

Dit blyk meermale dat sosiale omstandighede 'n groot invloed op die kerk uitoefen. Die verandering wat in Suid-Afrika plaasgevind het sedert 1994 en die veranderende rol wat die kerk in die samelewing speel, is beslis een van die stressors van die predikant.

1.4 Uitbranding.

Uitbranding is die tweede baie sigbare saak by predikante en is baie nou verwant aan stres. Uitbranding is die gevolg van chroniese stres wanneer 'n persoon, soos 'n predikant, sy kapasiteit om te luister en om te gee oorskry (Oswald 1998:58). Uitbranding lei tot fisiese en emosionele uitputting, sinisme, ontnugtering en selfdepresiasie. Swart (2001:94) het die volgende oor uitbranding by predikante gevind: 'n Verskeidenheid faktore dra by tot predikante se uitbranding; onder andere die sosiale konteks van die gemeente, persoonlikheid van die predikant, kwalitatiewe en kwantitatiewe werksoorlading, tyddruk, onvoldoende persoonlike-, interpersoonlike- en bestuursvaardighede, onduidelike rolbeskrywings en rolverwagting, min terugvoer en sigbare resultate, min skeiding tussen werk-private- en familielewe, min kontrole, beheer, outonomie, deelname in en seggenskap oor besluite, lae mobiliteit, min geleenthede vir rus en ontspanning, asook eise wat bestaande hulpbronne en ondersteuning oorskry. Hierdie aspekte dra by tot uitbranding en die negatiewe effek daarvan op predikante se welsyn en die kwaliteit van werk wat hulle lewer. Dit het 'n direkte impak op die mense met wie hulle in gemeentes werk.

'n Enkele opmerking oor die lae mobiliteit moet gemaak word. Die jongste beskikbare gegewens in die NG Kerk kom voor in Bisschoff en Schoeman (2000 en 2003). Die opname toon dat 41% van leraars in die kerk langer as 10 jaar in hulle huidige gemeentes is, terwyl meeste aandui dat 10 jaar die maksimum tydperk is wat 'n leraar in 'n gemeente behoort te wees. Dit korrespondeer met Swart (2001:95) se bevinding dat 'n gebrek aan horisontale mobiliteit 'n groot bydraende faktor tot uitbranding by predikante is. Die beroepe het eenvoudig opgedroog en predikante wat op topskaal of daar naby vergoed word, is doodeenvoudig nie meer in die mark as dit kom by beroepe nie. Dit kos 'n gemeente in 2003 tussen R250 000 en R270 000 om 'n predikant op topskaal te besoldig. Dit is egter nie net horisontale mobiliteit wat problematies is nie. In die geval van die predikant is daar geen vertikale mobiliteit nie. In dié verband merk Pienaar (1996) op: "Prinsipiële beoordeel gaan dit in die predikantsamp nie om bevordering nie en behoort status nie belangrik te wees nie. Die antwoorde wat die predikant in sy midlewe op bogenoemde vrae gee, klink meesal anders as byvoorbeeld die antwoorde van die sekulêre bestuurder in sy midlewe. By die predikant bring 'n toename in ervaring en 'n horisontale verskuiwing (verhuising van een gemeente na 'n ander) nie 'n vertikale verandering (toename in status) teweeg nie. Dit beteken dat die predikant in hierdie opsig anders is as enige van die professionele beroepe."

Stres en uitbranding is aangedui as die waarneembare van die problematiek van die predikantekorps, maar dit is slegs die simptome van die problematiek. Wat veral deur Pappas (1995:77) hierbo aangetoon is as oorsake van stres, gaan wel effens onder die oppervlak van die verskynsel in, maar kan gesien word as net 'n goeie beskrywing van die verskynsel by predikante. Om by die kern van die predikant se problematiek uit te kom, moet die dieptestruktuur van hierdie simptome ook in aanmerking geneem word.

1.5 Oorsake van die probleem.

Bostaande paragrawe het almal te doen met die oppervlaktestruktuur van die problematiek van die predikant, met ander woorde: dit is die simptome van die siekte. Wanneer onder die oppervlakstruktuur van die predikant se problematiek gesoek word na die oorsake van stres en uitbranding, is dit duidelik dat die problematiek ingewikkeld is en baie fasette het. Die volgende twee aspekte: alleenheid en roepingsonsekerheid, vat die oorsake goed saam en dit is waarop gefokus gaan word. Wanneer daar dan gevra word na die oorsake van alleenheid en roepingsonsekerheid, dan is dit duidelik dat mens te doen het met die aanvraag wat aanbod oorskry (McCormick & Davenport 2003:92; Willimon 1989:31). Vir die grootste gedeelte van die studie gaan daar op die alleenheid en roepingsonsekerheid gefokus word en in die gedeelte oor die pastor pastorum na die verhoging van die predikant se kapasiteit of aanbod.

1.5.1 Alleenheid

Wanneer alleenheid as oorsaak van stres en uitbranding by predikante aangedui word, moet eerstens omskryf word wat met alleenheid bedoel word. Die skrywer wat die rigting hierin aangewys het, is Henri Nouwen, en veral sy werk *The Wounded Healer*. Nouwen (1972:xv) begin by die vraag: "Wat beteken dit om predikant te wees in ons eietydse samelewing?" Hy probeer die vraag beantwoord deur na vier deure te verwys waardeur hy die probleme van die bediening in ons moderne wêreld probeer verstaan. Die deure is:

Die toestand van 'n lydende wêreld.

Die toestand van 'n lydende geslag.

Die toestand van 'n lydende mens.

Die toestand van 'n lydende predikant.

Hy kyk eers na wat in die wêreld gebeur voordat Hy na die predikant beweeg. Dan beskryf hy die toestand van die wêreld as die probleem van die *kernmens*. Dit is die *mens* wat daarvan bewus is dat dieselfde magte wat hom in staat stel om nuwe leefstyle te skep, ook die potensiaal van selfvernietiging in hom dra. Vir só 'n mens bring die toekoms nie nuwe gevare nie, want daar is dalk nie 'n toekoms nie. Hierdie mens leef in **historiese dislokasie**. Sy band met sy geskiedenis is verbreek en hy is soos 'n boog sonder snaar – betekenisloos. Die kernmens is **ideologies gefragmenteer**. Hy is aan soveel verskillende idees blootgestel dat hy hom nie aan een idee of konsep kan verbind nie en die kernmens soek na 'n **nuwe onsterflikheid**. Wanneer die mens nie verder as sy eie dood kan kyk nie, verloor hy sy kreatiwiteit. Die kernmens kom nie verder as sy eie beperkinge nie.

Wanneer die toestand van die lydende geslag ondersoek word, gee hy die volgende kenmerke van die geslag:

Dit is die **na-binne-gekeerde geslag**. Daar is niks daar buite of daar bo nie. Daarom soek die mens na iets sinvol binne in homself. Indien dit positief ontwikkel, kan dit die mens transformeer.

Dit is ook die **geslag sonder vaders**. Hulle het ouers maar nie vaders nie, want enige iemand met gesag word met agterdog bejeën. Die tirannie van gesagsfigure

word vervang deur die tirannie van die portuurgroep. Dit bring 'n skuif vanaf 'n skuld-kultuur, na 'n skandekultuur.

Die derde kenmerk van die lydende geslag is dat dit 'n **krampagtige geslag** is. Hierdie geslag is bewus daarvan, dat dit nie behoort te wees soos dit nou is nie. Hulle is op soek na visie en hoop.

Hierdie geslag het predikante nodig wat die innerlike kan **artikuleer**, wat **medelye** het en wat **kontemplatief** (nadenkend) is.

Die toestand van die lydende mens is soos iemand wat bang is vir die dood én bang is om te lewe, omdat hulle niemand het wat vir hulle wag nie. Die lydendemens het geestelike leiers nodig wat **persoonlik omgee**, wat **geloof in waarde en betekenis van die lewe het**, en wat **hoop** het.

Nouwen gaan dan voort om te beskryf dat die predikant die gewonde geneser is, hy moet na sy eie wonde omsien en die van ander gesond maak. Die wonde van die predikant beskryf hy as **alleenheid** (Nouwen 1990:83-87), **persoonlike alleenheid en professionele alleenheid**. Persoonlike alleenheid word beskryf as die pynlikste van menslike wonde. Die mens raak al meer geïsoleer en soek al meer daarna om daarvan te ontsnap. Die predikant moet dit egter as 'n kosbare geskenk sien en dit bewaar. Sy alleenheid openbaar aan hom 'n innerlike leegheid wat vernietigend kan wees as dit verkeerd verstaan word, maar baie belofte inhou as dit verdra kan word. Dit leer die predikant om nie te veel verwagtings van die wêreld te koester nie en as die predikant sy eie alleenheid kan aanvaar, kan hy 'n diens bied aan die naaste wat nie sy eie lyding verstaan nie. Professionele alleenheid is om op die periferie van mense se lewens te staan en te beleef dat jou impak op ander mense verminder. Die predikant wat so graag die sentrum van ander mense se lewens wil aanraak en verander, staan tevergeefs op die kant en wag vir toelating. Daarby beoefen die predikant sy beroep as professionele persoon in isolasie. Die predikante maak feitlik nêrens deel uit van die span van deskundiges wanneer mense se welstand as 'n geheel bespreek word nie. Die belangrike bydrae wat die predikant het om te lewer, word in isolasie gelewer. Wanneer met ander rolspelers in die mediese en hulpwetenskappe in gesprek getree word, word dit allerweë erken dat alle mediese, sosiale en persoonlike probleme ook 'n geestelike dimensie het, tog word die deskundige op daardie gebied feitlik nooit betrek nie.

Die alleenheid van die predikant word in die kerk verder geaksentueer deur die gebrek aan begrip van gemeentes en kerkrade en die afwesigheid van die kerkverband by die predikant.

Nouwen (1990:88) sluit sy boek af deur te wys op die risiko's verbonde aan die wyse, wat hy beskryf, om 'n predikant te wees. Enige persoon wat dit as sy lewensroeping beskou om daaglik daardie risiko's te loop, moet pastoraal versorg word om te voorkom dat hy in die proses ten gronde gaan. Dit is die doel van hierdie studie om 'n bydrae te lewer tot die bewusmaking van die kerkverband vir sy verantwoordelikheid teenoor diegene wat dit oplei en beroep en uitstuur om die evangelie te verkondig. Die verantwoordelikheid eindig nie met die toekenning van ampsbevoegdheid nie. Die kerkverband moet besef dat gelukkige predikante ook

gelukkige gemeentes tot gevolg het. In hierdie verband het die kerkverband 'n onmiskenbare bydrae te lewer.

Ook ander skrywers skryf oor die alleenheid van die predikant. Plomp (1967:28) sny die alleenheid van die predikant aan as hy Dankbaar aanhaal wat stel dat die presbiteriale stelsel die predikant so geïndividualiseer het, dat die stelsel hulle op kritieke punte van kerklike beleid – en in hulle persoonlike lewens – alleen laat.

Jentsch (1989:21) merk op dat hoe meer 'n persoon hulp uitstraal, hoe meer sal so 'n persoon op een of ander wyse eensaam word. Die opmerking is van besondere belang as mens die pastorale uitgangspunt van die studie wat in die volgende afdeling uitgespel gaan word, in aanmerking neem. Die helpende mens (predikant) is gewoonlik deur baie mense omring en dit lei tot baie kontakte met mense. 'n Veelheid van kontakte gaan ongelukkig dikwels gepaard met 'n gebrek aan verhoudings. In hierdie kontakte is die predikant die meeste van die tyd die helper, en bitter min die ontvanger van hulp. Dikwels is die predikant ook nie alles wat hy dink 'n predikant behoort te wees nie. Hy behoort die heilige te wees, maar is dikwels meer walglik as heilig. Jentsch noem dit prestasiestres om altyd te moet voorgee om iets ander te wees as wat die persoon werklik is, en dit rig die predikant ten gronde. Vir die predikant is dit makliker om oor eensaamheid te praat en te preek as om self eensaam te wees.

Cilliers (1996: 82-92) wy 'n hoofstuk aan die vereensaming van die prediker. Die probleem lê volgens hom daarin dat predikers mededelings *oor* die heil maak en nie mededelings *van* die heil nie. Die evangeliese volgorde dat God onvoorwaardelik genade skenk en dat die mens dit onverdiend aanvaar, word omgekeer en die potensiaal en handeling van die godsdienstige mens word voorwaarde vir die genade. Die eerste gevolg van hierdie omkering van genade na verdienste is dat die gesagsbasis verskuif van die Bybelteks na die persoon van die prediker. Cilliers (1996:88) gaan voort om te sê dat geen mens onbepaald kan voortgaan om die volle gesagsbasis te vul nie. Hierdie valse outoriteit lei tot vereensaming by die prediker: "Die eensaamste van almal is egter die geïsoleerde prediker. Hy moet op die kansel verskyn as een wat reeds aan die eise van die Bybelteks voldoen het, wat dít doen wat van die gemeente geëis word."

Nel (2002:77-79) sluit ook aan by Nouwen se gedagte van die gewonde geneser. Hy toon aan dat die gewondheid van predikante(leiers) op verskillende vlakke lê:

Lewensmoeg van al die eise wat aan hulle gestel word.

Huweliksprobleme: Waarheen gaan 'n predikant met syne?

'n Verlies van visie en die vraag of dit sinvol is om aan te gaan met die werk.

Gesinskrisisse: Die ou verhaal van die pastoriekind wat kla dat sy pa nooit by hom of haar uitgekome het nie, want hy was te besig om na God se kinders om te sien.

Intense worsteling met die sonde in sy eie lewe. Indien die worsteling bekend word, word die predikant so maklik deur ander mense afgeskryf. Hy maak die

baie waar opmerking dat deursigtigheid nie iets is wat mens in die kerk maklik kan waag nie.

Wanneer die alleenheid en gewondheid van die predikant pastoraal behandel word, moet die predikant begelei word om die alleenheid te aanvaar vir wat dit werklik is, nie as iets wat vernietigend is nie, maar wat belofte inhou as dit verwerk word. Die verantwoordelikheid van die kerkverband is om die predikant hierin by te staan in die aanvaarding daarvan en ook om te help dat daardie alleenheid nie vernietigend word nie.

1.5.2 Onsekerheid oor die presiese aard van die predikant se roeping

Peterson (1992a:4) gee 'n uiteensetting van wat 'n pastorale roeping is en probeer pastors help om hulle roepingsheiligheid te herwin. Daar is vir hom 'n verskil tussen persoonlike heiligheid en beroepsheiligheid. 'n Opregte skrynwerker is nie verseker van 'n tafel wat se pote ewe lank is nie. Vroom predikante met goeie bedoelings is nie verseker daarvan dat dit hulle beroep sal vorm nie. Dit is moontlik dat persoonlike heiligheid "coexist alongside vocational idolatries" (Peterson 1992a:4).

Hy gaan van die standpunt uit dat die pastor sy werk in baie onvriendelike toestande moet verrig. Dit word begrens deur 'n verbuikersmentaliteit en 'n "*marketing mind-set*". Vir die gemeentelid is die pastor se roeping een waarin die godsdienstige behoeftes van lidmate op aanvraag bevredig word en uit die pastor se oogpunt moet daardie behoeftes so vinnig en effektief moontlik bevredig word.

Geestelike leierskap word volgens hom heeltemal onderbenut, omdat baie meer aktiwiteite gegenereer word deur die leier as wat daar bronne is om die aktiwiteite te ondersteun. Die volume van die godsdienstsbesigheid oorskry die geestelike kapasiteit van die leiers ver. Dit het twee gevolge:

Eerstens vervang die pastor inhoud met beeld, waardeur lidmate tydelik en in goeie tye bevredig word. Die tweede gevolg is bankrotskap wat dikwels geestelik van aard is, maar in baie gemeentes tot fisiese bankrotskap lei.

Op die vraag waarom pastors so swaarkry, antwoord Peterson (1992a:4) dat waar twee of drie in sy Naam vergader is, stel ons 'n kommissie aan om afgode te bou. Ons soek gode waar daar geen gode is nie, sodat ons soos gode kan wees. Peterson is van mening dat die pastorale beroep in Amerika banaal is omdat dit beoefen word volgens die reëls van effektiwiteit en loopbaanbeplanning. Volgens hom is dit afgodery omdat dit 'n roeping van God verruil vir werk wat gemeet en gemanipuleer kan word. Dit het tot gevolg dat predikante hulle werk laat vorm deur die markplek en nie deur hulle heilige roeping nie.

Die belang van Peterson vir hierdie studie is dat hy die vraag na die identiteit van die predikant op die tafel plaas. Wat is 'n predikant nou presies? Dit bring die hele kwessie van roeping en loopbaan na vore. Vrae soos: Het die predikant 'n ander roeping as ander mense? Het die predikant dan nie 'n loopbaan soos enige ander

persoon met bevorderingsmoontlikhede en ander geleenthede nie? Is dit 'n lewenslange roeping, of kan die predikant ook van werk verander? Die aanname van die studie is nie dat predikante roepingloos is nie, maar dat die predikant uit die historiese gefundeerdheid en die kontekstuele bepaaldheid van sy lewe en werk, die roeping in die lig van verandering in omstandighede en lewensfase, telkens opnuut moet herontdek en sy plek in die liggaam van Christus onderskei.

Hierdie studie maak 'n besliste aanname dat die predikant geroep is tot diens in, aan en deur die gemeente. Daardie word nie gepoog om die geroepenheid te probeer bewys nie, maar eerder om die aard daarvan aan te toon; verder dat onsekerheid daaroor tot spanning en oneffektiewe funksionering onder predikante kan lei.

Die problematiek van die predikantekorps is dan eensyds alleenheid en roepingsonsekerheid. Andersyds is die predikantekorps se probleem dat die kerkverband hulle nie voldoende versorg nie.

'n Voornemende predikant meld hom op sy eie aan vir teologiese opleiding en nadat dit deurloop is, word die persoon beroepbaar gestel en bevestig in 'n gemeente. Dan word die predikant in werklikheid ware die hoof uitvoerende amptenaar van 'n onderneming met gemiddeld 958 werknemers (die gemiddelde getal doop en belydende lidmate per gemeente {NGK., 2002c:365}) en 'n begroting van meer as 'n halfmiljoen rand per jaar. Dit moet die predikant bestuur en geestelik versorg sonder enige noemenswaardige steunstelsels vanaf die kant van die kerkverband. Die enigste steunstelsel kom uit die gemeente. Indien dit nie werk nie, moet 'n predikant al die eise van die bediening op sy eie dra en dit is 'n resep vir die ontwikkeling van stres en werksfrustrasie.

Oswald (1998:12) beskryf die predikant se rol as een waarin die predikant die deskundige is op geestelike sake, maar min of geen ondersteuning kry om sy eie geestelike honger te stil nie. Hy is nie beïndruk met die ondersteuning wat predikante kry om fisies en emosioneel/geestelik gesond te bly nie.

In die lig van bogenoemde word dan die volgende probleemstelling geformuleer:

1.6 Probleemstelling.

As gevolg van gebrekkige pastorale versorging van die predikantekorps van die NG Kerk deur die kerkverband, is predikante dikwels op hulleself aangewese en ervaar meermale alleenheid. As gevolg van ontwikkelings in die samelewing en die kerk beweeg hulle ook al meer op die periferie van mense se lewens en die samelewing. Dit het tot gevolg dat daar by predikante 'n vervreemding van hulle roeping bestaan en onsekerheid heers oor hoe hulle daardie roeping in bepaalde omstandighede en in bepaalde kontekste moet uitleef.

1.7 'n Prakties-Teologiese Studie.

1.7.1 Metodologie.

Hierdie is 'n prakties-teologiese studie. Daar is nie eenstemmigheid oor die naam Praktiese Teologie nie. Heyns en Jonker (1977:296) betoog dat die naam Praktiese Teologie te wyd en verwarrend is en dat alle handeling van die kerk daaronder gereken kan word. Hulle verkies ook nie die naam amptelike vakke nie, omdat dit onbewus die klem op die besondere ampte laat val. Hulle kies saam met Kuyper (1909:471) die term diakonologiese vakke. Hier word, sonder om dit verder te beredeneer, gekies vir die term praktiese teologie.

Wanneer dié naam gebruik word, staan twee terme onmiddellik voorop: teorie en praktyk. In die klassieke tyd was **teorie** die mens se antwoord op 'n gegewe wêreldorde, 'n geordende kosmos (Heitink 1993:147). Vandag is teorie 'n manier om 'n deurmekaar wêreld in te rig. Dit is uit dié hoek dat hierdie studie aangepak word. Die teorie van die pastorale begeleiding van predikante kan nie 'n bestaande werklikheid beskryf nie, daarvoor is die saak, in elk geval in die NG Kerk, te nuut. Daar gaan eerder gepoog word om op 'n gefokusde wyse 'n bydrae te lewer tot die inrigting van die werklikheid daarvan.

Onder **praktyk** word verstaan die optrede van groepe en individue in die samelewing – sowel binne as buite die kerk – wat in hulle lewens en samelewing geïnspireer word deur die Christelike tradisie (Heitink 1993:148).

Die groot probleem lê altyd in die verbinding van teorie en praktyk. In dié verband maak Heitink (1993:149) 'n aantal stellings wat hy ook by die Duitse teoloog Greinacher gevind het. Dit word vir hierdie studie met instemming gebruik.

Daar is geen teorie sonder praktyk nie.

Daar is 'n onbewuste, maar nie 'n teorielose praktyk nie. Die praktyk word altyd mede bepaal deur die teorie. Wanneer iemand nie daarvan bewus is nie, verval

daardie persoon in 'n ideologiese praktyk. Die prioriteit van teorie bo praktyk word afgewys. Ook die omgekeerde, die prioriteit van praktyk bo teorie word afgewys. Die verhouding tussen teorie en praktyk word nie bepaal deur volledige skeiding nie, nóg deur identifikasie van beide, maar deur 'n bipolêre spanningseenheid. Dit beteken dat teorie altyd deur die praktyk geverifieer en die praktyk deur teorie getransendeer moet word. In eenvoudiger terme beteken dit dat die teorie altyd getoets moet word in die praktyk en die praktyk altyd krities vanuit die teorie beskou moet word.

Vir Heitink (1993:146) bestaan die prakties-teologiese handelingsteorie uit hermeneutiese, empiriese en kritiese aspekte wat aan mekaar verbonde is. Die kritiese aspek word sigbaar in die historiese karakter van wat mense doen en speel af in 'n konkrete werklikheid en word verwoord deur die vraag: *Wie* doen *wat* in *watter* situasie (Heitink 1993:146).

Die hermeneutiese en empiriese perspektiewe vorm, volgens Heitink (1993:154), tereg die kern van 'n handelingsteorie en moet saam ontwikkel word. Die vraag: *Wie* doen *wat*, word dan uitgebrei en soos volg omskryf: *Wie* doen *wat*, ten opsigte van *wie*, *waar*, *wanneer*, *waarom* en *hoe*?

Hierdie vraag verwys na die akteur: *Wie* tree op?

Hier kom ook die aspek by van: *Ten opsigte van wie* tree die akteur op?

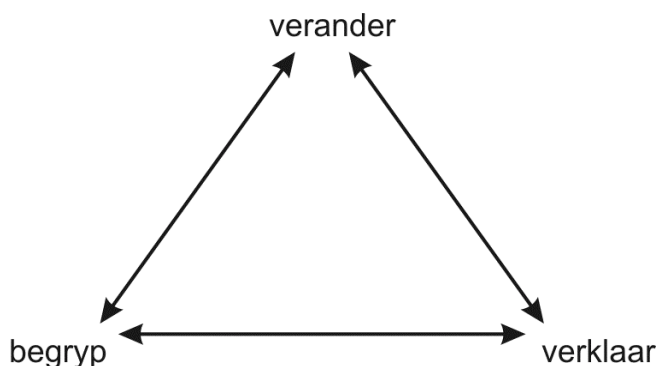
Die tipe handeling : *Wat* doen die akteur?

Die modaliteit : *Hoe* doen die akteur dit?

Die konteks: *Waar, wanneer en onder watter omstandighede* doen die akteur dit?

Die rede: *Waarom* tree die akteur op?

Uit hierdie vraagstelling kom Heitink (1993:160) dan by die volgende metodologie vir die praktiese teologie uit:

Figuur 1. Metodologie vir die praktiese teologie

Vir die doel van hierdie studie word Heitink se siening aanvaar en word die studie daarop gebou. Die situasie van die predikant in die bediening wil begryp en

verklaar word. Die uiteindelijke doelwit is om 'n bydrae te lewer tot die verandering/verbetering van die situasie.

Saam met Heitink (1993:151) word die vertrekpunt vanuit die praktyk geneem en vanuit die teorie deurdink. Dit is reeds gedoen met die probleemstelling waar die problematiek van die predikantekorps vanuit die praktyk, en nie vanuit die teorie nie, benader is. In die NG Kerk is die pastorale begeleiding van predikante in sy kinderskoene. Soos aangetoon is daar nie so iets soos 'n teorielose praktyk nie. Die studie ondersoek die teorie wat ten grondslag lê van die huidige praktyk, daardie praktyk word krities beskou en dan word gepoog om 'n nuwe teorie daar te stel wat dan weer in die praktyk geverifieer moet word. Aangesien 'n prioriteit van praktyk bo teorie en omgekeerd afgewys is, beweeg die studie tussen teorie en praktyk. Dit bring die studie by die punt van die formulering van 'n navorsingshipotese.

1.7.2 Hipotese.

Die navorsingshipotese word soos volg geformuleer:

Wanneer die **kerkverband pastors pastorum** aanstel as 'n **noodsaaklike** onderdeel van 'n **omvattende benadering** tot die **pastorale versorging** van die **predikant**, sal predikante met nuwe selfvertroue, meer kompetensie en groter gesag hulle roeping uitlewe.

Met hierdie hipotese en met die gekose metodologie en vraagstelling, word die studie soos volg aangepak rondom die vraagstelling "Wie doen wat, ten opsigte van wie, waar, wanneer, waarom en hoe?"

1.7.2.1 Wie doen wat? Wie is die akteur?

Die Kerkverband tree op.

Kerke met dieselfde belydenisgrondslag word vir bepaalde doeleindes saamgesnoer en aan mekaar verbind. Die band wat op hierdie manier tot stand kom, staan bekend as die kerkverband (Kleynhans 1985:13). Die manier waarop hierdie verband uitgedruk word, behoort nie tot die wese van die kerk nie, maar dien die welwese van die kerk (Kleynhans 1985:8). Die opleiding van bedienaars van die Woord behoort tot die taak van die kerkverband en, spesifiek in die geval van die NG Kerk, die Algemene Sinode. In praktyk word die taak behartig deur 'n kuratorium, aangewys deur die streeksinode waar die opleidingsinrigting is. Die funksie van die kuratorium is die finale verantwoordelikheid vir die keuring van, begeleiding van en toesighouding oor, eksaminering en aanbeveling vir toelating tot die evangeliebediening van alle teologiese studente binne sy sinodale gebied.

In hierdie studie word die verantwoordelikheid van die kerkverband teenoor predikante wat na legitimasie en ordening tot die bediening toegelaat is, ondersoek en bepaal. Daar is meer in die kerk as bloot die kerkverband; die algemene priesterskap van die gelowiges is ook in die saak van groot belang. Maar in hierdie

studie word gefokus op die rol en verantwoordelikheid van die kerkverband. Hoofstuk 3 word daaraan gewy, terwyl die huidige stand van sake in die kerk in hoofstuk 6 as deel van die empiriese ondersoek aan die orde kom.

1.7.2.2 Ten opsigte van wie tree die kerkverband op? Die kerkverband versorg sy geestelike leiers (predikante) pastoraal.

Die studie gaan van die standpunt uit dat die predikant 'n geestelike leier in die gemeente is. Daarmee word nie beweer dat die predikant die enigste geestelike leier in die gemeente is nie en veral nie dat dit wenslik is dat hy dit behoort te wees nie. In die NG Kerk, soos in feitlik alle kerke wat deel uitmaak van die sogenaamde hoofstroom kerke, is dit 'n feit dat die predikant die enigste voltydse en besoldigde amptenaar in diens van die gemeente is wat spesifiek daarvoor opgelei is. Ander amptenare in diens van die gemeente is dikwels ook professionele en opgeleide mense, soos byvoorbeeld die orrelis, of musiekleier in die gemeente. Daardie amptenare is egter nie afhanklik van die gemeente vir die uitvoering van hulle beroep nie. Die meeste van hulle, byvoorbeeld orreliste of musiekleiers, beklee ook ander beroepe.

Die studie gaan ook van die standpunt uit dat die predikant 'n geroepene is. Iemand is 'n predikant omdat hy oortuig is dat die Here hom of haar tot hierdie besondere diens geroep het en nie sommer iemand is wat om een of ander rede besluit het om hierdie loopbaan te volg nie.

Wat die betekenis van die term *roeping* betref, word volstaan met Nel (2001: 99) se omskrywing: "Roeping is 'n roeping tot bediening, in, aan en deur die gemeente." Nel beklemtoon die totaliteit van die bediening en hierdie studie sluit daarby aan. Die roeping word *omskryf*, eerder as *bewys*.

Die studie wil aan die kerkverband en aan die individuele predikant duidelikheid gee oor wat die predikant is. Dit moet die kerkverband help in die bepaling van die sorg wat die predikant ontvang en die individu in staat stel om, met sekerheid oor sy identiteit, sy roeping te vervul (sien 2).

1.7.2.3 Hoe doen die kerkverband dit?

Die kerkverband stel pastors pastorum aan om, as deel van 'n omvattende strategie, die kerk se geestelike leiers pastoraal te versorg (sien 4.5).

1.7.2.4 'n Pastorale studie.

Hierdie is 'n pastorale studie. Alhoewel daar nie 'n enkele hoofstuk is wat spesifiek aan die pastoraat gewy word nie, is die pastoraat, met die moderne rekenaarterminologie in die geheue, altyd op die agtergrond (4.2 en 4.3).

i) Die pastor pastorum.

Wanneer gekyk word na die modaliteit (die hoe) van die vraag "Wie doen wat?" gaan die kwessie van die pastor pastorum aan die orde kom. Die stappe wat die kerkverband neem om predikante pastoraal te versorg, kan nie maar net kits- of noodoplossing wees nie; dan sou die kerk, in die woorde van Heitink (1993:149), in teorieuse praktyk verval. Stappe wat geneem word moet gebore word uit 'n omvattende strategie waardeur predikante van die aanvang van hulle studies af tot in emeritaat, pastoraal begelei en versorg word. Deel van die vraag na die "hoe" gaan die empiriese navorsing insluit, wat ook 'n ontleding en evaluering insluit van wat tans in die kerk gedoen word op die gebied van die pastorale versorging van predikante (sien 5 en 6).

Die belang van die pastor pastorum en die noodsaaklikheid om die toepasbaarheid daarvan binne die kerklike tradisie van die NG Kerk te ondersoek, word duidelik as mens in aanmerking neem dat wanneer hierdie term gebruik word, mens in die episkopale tradisie in beweeg, waar die versorging van die predikant of priester deel is van die verantwoordelikhede van die biskop. Die studie moet dus ook daardie kerklike tradisie in aanmerking neem en verantwoord of dit in ons presbiteriale kerkregeringstelsel kan werk.

Die vraag na die moontlike gebruik van 'n episkopale figuur word behandel (sien 3.4) terwyl die pastor pastorum in 4.5 aan die orde kom. Die spesifieke gebruik daarvan in die NG kerk word dan uiteengesit.

Een van die kernvrae wat in hierdie deel van die studie ondersoek word, is die kwessie van gesag wat in die episkopale tradisie so kenmerkend is, maar waarvoor die gereformeerde tradisie terugdeins, ten minste in so verre as wat een mens gesag oor 'n ander het. Die verslag van die Archbishops Group (Episcopal ministry 1990:vii) begin met die volgende: "*...a bishop must have many and varied qualities; but, above all, the ability to exercise authority as a spiritual leader.*" Indien die kerk die pastor pastorum wil gebruik, sal alle rolspelers in die kerk moet verstaan dat een mens gesag oor ander het, al is dit dan net koninkryksgesag.

Wanneer literatuur van kerke uit die episkopale tradisie nagegaan word, is daar sekere terme wat herhaaldelik voorkom, terme soos "oversight" en "supervision". Dit is veral die gebruik en toepassing van hierdie begrippe wat vir hierdie studie belangrik is en wat nagevors sal word om die bruikbaarheid daarvan binne die Gereformeerde tradisie te bepaal.

Die studie wil nie die amp van die biskop ondersoek nie. Daarvoor is die siening en verstaan van die amp te wyd uiteenlopend. Die aartsbiskop se verslag (Episcopal Ministry 1990:319), vermeld dat die biskop onder andere die volgende is: 'n pastor vir die pastors. Wanneer die verslag dan op punt 3 hierbo uitbrei (Episcopal Ministry 1990:320), word genoem dat die biskop veral predikante en priesters (afhangende van die tradisie waarin iemand staan) moet bedien – veral die wat van hulle verskil – en dat diegene volle geleentheid moet kry om hulle saak te stel om wedersydse

respek en vertroue te bevorder. In hierdie verband is die begrippe *episkopus* en *episkope* veral van belang (sien 3.3).

1.7.2.5 Waarom doen die kerkverband dit?

Die uitkoms van die studie en die implementering van die bevindings het in die oog dat predikante met **nuwe selfaanvaarding, meer kompetensie en groter gesag, veiligheid en vreugde hulle roeping uitlewe.**

Die uitkoms is ook, soos die geheue van 'n rekenaar, voortdurend op die agtergrond aan die werk. Dit is die resultaat van 'n droom wat na jare in die praktyk sigbaar sal word. Die toetsing van die uitkoms moet in die toekoms die onderwerp van 'n studie deur iemand anders moet wees.

1.7.2.6 Wanneer doen die kerkverband dit?

Hierdie vraag is nie die fokuspunt van die studie nie, maar daar word tog sonder bepleit dat aanbeveel dat die kerkverband vanaf aanmelding vir teologiese studie tot in emeritaat pastoraal by predikante betrokke sal wees.

1.7.2.7 Beoogde uitkomst.

Die uitkoms word in 'n paar kernwoorde uitgedruk. Die kernwoorde word ontleen aan die skema (Heitink 2002:179) wat die identiteit van die predikant uitdruk, naamlik: geskiktheid, bekwaamheid en bevoegdheid.

Selfaanvaarding

Die begrip word hanteer onder die *geskiktheid* of *persoon* van die predikant. In selfaanvaarding gaan dit om die erkenning van sowel sterkpunte as swakpunte (hierby moet ook die donker kant van die self ingesluit word) en die vermoë om met daardie eienskappe te kan saamleef.

Kompetensie

Die predikant is in die eerste plek 'n teoloog en die studie pleit deurgaans vir die behoud van deeglike teologiese opleiding. Oor wat die teologiese opleiding aan die pastor moet bied, kan met Van der Ven (1998:110) saamgestem word oor die volgende vereistes:

Kennis: Dit is die vermoë om gestruktureerde inligting narratief en konseptueel te produseer.

Insig: Dit is die vermoë om gestruktureerde inligting narratief en konseptueel te produseer.

Vaardighede: Dit is die vermoë om metodes en tegnieke in konkrete situasies volgens die eise van die werk te gebruik.

Houding: Dit is die affektiewe, evaluerende oriëntasie wat 'n professionele persoon tot sy beskikking het om sy werk op 'n gepaste wyse te doen. Hierdie sake word in hoofstuk 2.4.5 behandel.

Gesag

Hierdie uitkoms het te doen met die bevoegdheid of amp van die predikant. Enige predikant, of hy dit wil weet of nie, het ook 'n roeping tot gesag uit hoofde van die amp wat beklee word (Nel 2001:56). Gesag het te doen met die wettige reg om te beveel en gehoorsaamheid af te dwing, asook om as gevolmagtigde op te tree en invloed te laat geld (Labuschagne en Eksteen 1993).

Enige navorser wat in 'n postmodernistiese tyd daaraan dink om 'n gesagsfiguur in die kerk in te bring, betree 'n mynveld. Nel (2001:55) wys daarop dat die huidige houding teenoor enige vorm van gesag juis spruit uit 'n reaksie teen die gevolge van outoritêre leierskap wat dikwels meer kwaad as goed gedoen het. Hy meld egter dat die gevolge van die reaksie net so noodlottig is as die reaksie self. Daarom gaan hierdie studie daardie mynveld betree in die oortuiging dat vermyding van die probleem meer skade sal doen as om risiko's te neem in die ondersoek daarvan. Die oortuiging is verder dat beide die persoon wat die gesag uitoefen en die persoon op wie gesag uitgeoefen word, onder die gesag van die Woord en die koninkryk staan.

Die studie wil graag 'n meer pastorale inhoud, soos hierbo uiteengesit, aan die rol van die pastor pastorum gee. Indien die pastor pastorum in 'n hulpverlenende diensknegverhouding tot die predikant staan, ontwikkel die potensiaal om as reisgenote in die geloof op weg te gaan op soek na antwoorde op lewensvrae.

Gesag word in hierdie studie op twee wyses hanteer. Eerstens word voorgestel dat 'n figuur met ware kerklike gesag optree en dat die predikant die gesag sal aanvaar. Andersyds moet die predikant begelei word om self gesag te kan uitoefen. Gesag word deurentyd nie in die outoritêre sin van die woord gebruik nie, maar in die intelligente sin daarvan (Hiltner 1958:67).

Indien predikante pastoraal versorg word, sal een van die uitkomstes wees dat hulle onafhanklik en as gevolmagtigdes kan optree.

Die amp kom in hoofstukke 2.4.6 (prinsipiël) en 3.4 (die toepasbaarheid van die amp van biskop of pastor pastorum) ter sprake.

1.8 Beperking.

Die werk van die predikant behels baie verskillende fasette. Vir 'n perspektief daarop kan die Afdeling "*Maak mijn uren en mijn tyd...*" (Heitink 2002:219-224) gelees word. Dit is onmoontlik om elke aspek van die predikant se lewe en werk te behandel. Daarom word slegs op die predikant gekonsentreer. Belangrike aspekte soos huwelik en gesin word nie behandel nie sonder om die belang daarvan vir die predikant te onderskat of te ontken.

Daar is verder verskeie benaderings tot die versorging van predikante, soos byvoorbeeld 'n mentorstelsel, retraites en geestelike begeleiding. Die studie fokus op

die pastor pastorum, die belang van die ander benaderings word erken, maar word slegs bespreek in soverre dit bydra tot die verstaan van die pastor pastorum.

Die kerklike tradisie is 'n verdere beperking in die studie. Die studie het die versorging van predikante in 'n kerk van gereformeerde tradisie in die oog. Daar word wel van ander tradisies kennis geneem word en gekyk na toepassingsmoontlikhede, maar die ruimte waarbinne die *Wie-doen-wat*-vraag beantwoord word, is die gereformeerde tradisie en dan meer spesifiek die NG Kerk.

Taalgebruik in die studie is inklusief. Wanneer na die predikant verwys word, word beide geslagte bedoel, ook as slegs manlike persoonlike voornaamwoorde gebruik word.